

2006. november 04., 04:25 szerző: Kovalcsik Katalin, Zsohár Melinda

A halálra ítélt Angyal

Az asszony, aki letartóztatta Marosánt, a férfi, aki megszervezte a mentőszolgálatot

Tizenhárom éves volt Lugossy István a forradalom idején. 1960-ban tartóztatták le, 1963-ban szabadult. Csak többszöri próbálkozásra vették fel a főiskolára. A 90-es években több filmet is készített 1956-ról.

Nemrégiben Fehérváron járt. A Barátság klubmoziban mutatták be Angyal István – Tűzoltó utca 1956 című, 1996-ban forgatott dokumentumfilmjét. Aztán az Ötvenhatosok terén, a forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára állított emlékmű átadásán találkoztam vele. Húga, *Lugossy Mária* szobrászművész alkotását avatták, arról készített kis kamerával filmet. Előzetes félelmei ellenére a városi ünnep méltósággal zajlott. Csak egyszer volt hangosabb beszólás. Faludy Györgyöt illette a megjegyzés, az ő versét szavalták. Azét a Faludyét, aki évekre nyúló víg napokat töltött a magyar Gulágon, Recsken.

A szobrász bátyja, *Lugossy István* filmrendező-operatőr lett. A főiskolát 1970–74 között végezte, előtte betegápolóként, anyagbeszerzőként, fotólaboránsként próbált megélni. A múltja miatt a 70-es, 80-as években kevés lehetőséghez jutott. A rendszerváltás utáni évtizedben aztán sorban, imponáló alapossággal, kutatómunkával és színvonalon készítette filmjeit 1956 tragikus hőseiről, megdöbbentő eseményeiről. Köztük Angyal Istvánról, aki a Tűzoltó utcai felkelők parancsnoka volt.

– Angyal István a végletekig tiszta, naiv ember volt. Hogyan bukkant a történetére, milyen forrásokat használt?

– Szerencsém volt, mivel Angyal István a vizsgálati fogságban írt egy önvallomást, amely később könyv formájában is megjelent. Ő abban a hihetetlenül naiv hitben volt, hogy ezzel a vallomással – noha valószínűleg rengeteg embert bajba sodort – a nyomozó hatóságot meggyőzi a maga igazáról. Napról napra, óráról órára pontosan leírta a történeteket, azt, hogy mit tett, miben vett részt, mi volt a célja, politikai hitvallása. A nehézségeket az okozta, hogy 1996-ban, amikor a filmet forgattuk, már nagyon kevesen voltak életben. Szerencsére **Eörsi Istvánt** – aki Angyal barátja volt, meg is látogatta őt a Tűzoltó utcai központban, s később a perüket egy ideig együtt tárgyalták –, meg tudtuk szólaltatni. Később ügyüket elkülönítették, **Eörsit** Márianosztrára vitték, a börtönök között azonban valahogy működött a kommunikációs átjárás. Angyalt halálra ítélték, utolsó levelét wc-papírra írta, s eljuttatta **Eörsihez**. Egy lemondó, sorsába belenyugvó ember búcsúja ez, benne azzal, hogy felejtsetek el, ne hullajtsatok könnyeket, egyszerű sírt állítsatok. A levelet **Eörsi István** kívülről megtanulta.

– A Széna tér című film hőse Márton Erzsébet. Ő tényleg letartóztatta Marosánt?

– 1993-as a film, akkortájt életinterjúkat készítettem az 56-os Intézetnek. Egy asszony, egykori kalocsai cellatárs hívta fel a figyelmemet Márton Erzsébetre. Akit azért ítélték 15 évre, mert bevitte Marosánt. Ifjabb Marosán elmesélte, hogy apja otthon volt, mikor jöttek a Széna tériek. Nagyon meg volt rökönyödve, de nem tiltakozott, amikor Márton Erzsébet közölte vele, hogy magát most bevisszük. Be is vitték a katonai központba, de gyorsan el is engedték. Márton Erzsébet Bécsbe ment, de bízva Kádár amnesztia-ígéretében, hazajött. Első fokon halálra ítélték, amelyet valamilyen okból másodfokon 15 évre változtattak. Az a tortúra, ami a börtönben vele történt, s amiről életinterjújában beszélt, vérfagyasztó. S nehezen érthető, mert ő nemhogy nem ölt, de meg sem ütött senkit.

– Az áldozat című 1994-es filmje Péch Gézáról szól, aki 1956-ban megszervezte a mentőszolgálatot. Őt miért ítélték halálra?

– A Baross téri csoportról akartam filmet készíteni, és a forgatást megelőző kutatásból, beszélgetésekből állt össze Péch Géza története. Az országos mentőszolgálat a forradalom idején napok alatt összeomlott, mert az ávósok szitává lötték a mentőautókat. Péch és társai kölcsönként járművekből szerveztek mentőszolgálatot, és hovatartozás nélkül minden sebesültön segítettek. Azokon az ávósokon is, akik a Köztársaság téren megsérültek. Péch november 4-e után Bécsbe szökött, aztán visszajött, hogy végleges távozása előtt az ügyeit elintézzék. A határon elfogták. Azzal vádolták, hogy Bécsben, kémszervezetekkel felvéve a kapcsolatot, az ellenállást akarta szervezni. Noha az ügyészség ezt nem tudta bizonyítani, halálra ítélték és kivégezték.

– Önnek is kijutott a jóból, 1960-ban letartóztatták.

– Tizenhárom éves voltam 1956-ban, még gyerek, nem vettem részt az eseményekben. De láttam a Sztálin-szobor ledöntését, a Kossuth téren, a Széna téren és a rádiónál történeteket. November 4-e rettenetes hatással volt rám. Viszont csak kamaszcsínyeket követtünk el, persze szidtuk a rendszert, és néha elszórtunk néhány röpcédulát. Mégis letartóztattak, s 1961-ben huszadmagammal álltam a bíróság előtt. Államellenes szervezkedés volt a vád, ami teljes képtelenség, mert alig 5–6 embert ismertem a vádlottak közül. Húszan 63 évet kaptunk, én hármat, ebből 14 hónapot magánzárkában töltöttem. Ennek is megvolt persze a maga KGB-től örökölt koreográfiája, mint ahogy annak is, hogy később ügynökökkel zártak össze. Egyikük kézzel írott jelentésében olvastam, hogy mi állítólag dzsípeket akartunk lopni, hogy letartóztassuk az elvtársakat, fel akartuk robbantani a Gellért-hegyi szovjet emlékművet. Abszurd az egész. Az igazi okra Huszár Tibor Kádár-könyvében bukkantam. Kádár János le akart számolni az egyházzal, én pedig ferences gimnáziumba jártam.

– Milyen gondokat okozott később ez a priusz?

– A Balázs Béla Stúdióban készült filmjeimet nem lehetett bemutatni. A filmgyár munkaügyi osztályán többször a szememre hányták, hogy mi is volt a maga 56-os ügye? Csodálkozva néztem, mert nekem ilyen ügyem nem volt, a Belügyminisztérium azonban ezt a priuszt adta rólam. A következménye pedig az volt, hogy sokáig éppen csak megtűrték, marginális pályára kerültem.

Kovalcsik Katalin, Zsohár Melinda